

Милица Д. Грубер Хорват¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

<https://orcid.org/0009-0005-0556-8521>

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА УЏБЕНИКА И МЕТОДИЧКИХ ПРИСТУПА У НАСТАВИ СРПСКОГ И НЕМАЧКОГ КАО СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Циљ овог рада је да се анализирају и упореде методички приступи и уџбеници који се користе у настави српског и немачког језика као страних језика, са посебним освртом на њихове сличности и разлике. Фокус истраживања је на начину представљања граматике и лексике, врстама задатака и активности, културној компоненти и употреби дигиталних ресурса. У раду се полази од претпоставке да, иако настава српског и немачког као страних језика почива на сличним комуникативним и функционалним принципима, постоје значајне разлике у организацији наставних садржаја и структури уџбеника. Методологија истраживања заснована је на упоредној анализи садржаја уџбеника за српски као страни језик (*Реч по реч 1* и *Научимо српски 1*) и уџбеника за немачки језик као страни (Menschen, Netzwerk neu, Schritte international neu), као и на прегледу релевантне литературе из области методике наставе, усвајања језика и интеркултуралне комуникације (Krashen 1982; Ellis 2008; Byram 1997). Узорак обухвата одабране уџбенике различитих издавача који су репрезентативни за савремену наставну праксу у области наставе страних језика. Резултати показују да и уџбеници српског и уџбеници немачког као страног језика развијају комуникативне и интеркултуралне компетенције ученика, али се разликују у степену систематичности граматичке обраде, врстама активности и употреби дигиталних ресурса. Закључује се да комбинација комуникативног приступа, функционалне употребе језика и систематичне граматичке подршке може значајно допринети унапређењу наставне праксе и развоју језичких компетенција ученика.

Кључне речи: контрастивна анализа, методика наставе, српски језик као страни, немачки језик као страни, уџбеници, граматика и лексика, интеркултурална компетенција, наставна пракса

1. Увод

Настава страних језика представља један од најзначајнијих сегмената савременог образовања, јер омогућава развој комуникативних компетенција, интеркултуралног разумевања и функционалне употребе језика у различитим животним ситуацијама. Уџбеник у том процесу има централну улогу, јер структурише наставне садржаје, усмерава наставни процес и представља основно средство у раду наставника и ученика.

Савремена настава српског и немачког као страних језика заснива се на ко-

¹ grubermilica@gmail.com

муникативном и функционалном приступу, чији је циљ оспособљавање ученика за практичну употребу језика у реалним комуникацијским ситуацијама. Иако оба наставна контекста припадају области наставе страних језика, уџбеници показују одређене разлике у организацији садржаја, начину представљања граматике и лексике, као и у употреби културних и дигиталних елемената.

У овом раду анализирају се уџбеници српског као страног језика *Реч њо реч 1* и *Научимо српски 1*, као и уџбеници немачког као страног језика *Menschen, Netzwerk neu* и *Schritte international neu*. Циљ рада је да се кроз контрастивну анализу прикажу њихове сличности и разлике у методичком приступу, врстама задатака, културној компоненти и употреби дигиталних ресурса, као и да се укаже на могуће правце унапређења наставне праксе.

2. Методолошке поставке истраживања

2.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет овог истраживања јесте контрастивна анализа уџбеника и методичких приступа у настави српског и немачког као страних језика. Циљ рада је да се испитају сличности и разлике у организацији наставних садржаја, начину представљања граматике и лексике, типовима активности, културној компоненти и употреби дигиталних ресурса у одабраним уџбеницима српског и немачког као страних језика. Анализа је усмерена на сагледавање методичких решења која доприносе развоју комуникативне и интеркултуралне компетенције ученика, као и на могућности унапређења наставне праксе у области наставе страних језика.

2.2. Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Анализирати структуру уџбеника за српски и немачки језик;
2. Испитати начине представљања граматике и лексике;
3. Упоредити врсте задатака и активности;
4. Анализирати културну и интеркултуралну димензију;
5. Сагледати улогу дигиталних ресурса у оба типа наставе;
6. Сумирати резултате и предложити могуће правце унапређења.

2.3. Методе, технике, инструменти и узорак истраживања

Метод рада заснива се на упоредној анализи садржаја, при чему се користе:

1. анализа уџбеника српског као страног језика (*Реч њо реч 1* и *Научимо српски 1*) и уџбеника немачког као страног језика (*Menschen A1*, *Netzwerk neu A1* и *Schritte international neu A1*);
2. анализа релевантне литературе из области методике наставе страних језика, теорија усвајања језика (Krashen 1982; Ellis 2008; Corder 1981) и интеркултуралне комуникације (Byram 1997);
3. поређење налаза са савременим истраживањима из области наставе српског као страног и немачког као страног језика;
4. поређење налаза са истраживањима Марине Јањић и Александра Новаковића (2020, 2023), која указују на однос између теоријских претпоставки и

наставне праксе, као и са радовима који се баве функционалном употребом језика и анализом ученичких грешака.

Инструмент истраживања представља аналитичка матрица са категоријама: граматика, лексика, задаци, култура и дигитални ресурси. Узорак обухвата наведене уџбенике и научну литературу која документује савремену наставну праксу у области наставе страних језика.

3. Теоријски оквир

3.1. Настава српског и немачког као страних језика – основне карактеристике

Настава српског и немачког као страних језика заснива се на комуникативном и функционалном приступу, чији је основни циљ оспособљавање ученика за практичну употребу језика у различитим животним ситуацијама. За разлику од традиционалног приступа, у коме је нагласак био пре свега на усвајању граматичких правила и репродукцији садржаја, савремена настава страних језика усмерена је ка развоју комуникативне компетенције и функционалне употребе језика.

У савременој методици наставе страних језика посебно се истиче значај активног учешћа ученика у наставном процесу, као и развој способности сналажења у реалним комуникацијским ситуацијама (Funk 2014). Слични принципи присутни су и у настави српског као страног језика, нарочито у уџбеницима *Реч ђо реч 1* и *Научимо српски 1*, који су усклађени са принципима Заједничког европског референтног оквира за језике (CEFR).

У оба наставна контекста ученик се налази у центру наставног процеса, док наставник има улогу организатора и модератора комуникације. Наставни садржаји организовани су тако да постепено развијају све језичке вештине – слушање, говор, читање и писање – кроз активности које симулирају реалне комуникацијске ситуације и подстичу интеракцију.

Савремени приступ настави језика не подразумева само усвајање граматичких правила, већ и развој комуникативне и културне компетенције ученика (Пауновић 2010). Управо због тога уџбеници за српски и немачки као стране језике обухватају теме из свакодневног живота, као што су представљање, породица, куповина, путовања, слободно време и сналажење у граду, док се нови вокабулар и граматичке структуре уводе постепено, најчешће кроз дијалоге, текстове и интерактивне активности.

Иако оба типа уџбеника припадају области наставе страних језика и заснивају се на сличним методичким принципима, уочавају се и одређене разлике. Уџбеници за немачки као страни језик чешће користе мултимедијалне и дигиталне ресурсе, као што су интерактивне платформе, видео-материјали и мобилне апликације. Са друге стране, уџбеници српског као страног језика у већој мери задржавају традиционалну организацију наставних садржаја и систематичније представљање граматике.

3.2. Теоријске основе наставе српског као страног језика

Савремена методика наставе језика све више инсистира на интегративном приступу који повезује граматику, правопис, књижевност и функционалну употребу језика, јер се на тај начин код ученика не развија само језичка компетенција, већ

и способност разумевања, тумачења и критичког односа према тексту (Вучо 2004).

У савременој методици све више се наглашава потреба за удаљавањем од искључиво репродуктивних активности, као што су подвлачење и механичко преправљање, ка продуктивним облицима рада који подстичу ученичку креативност, дискусију и самостално изражавање. Ипак, у наставној пракси и даље је у великој мери присутан традиционалан приступ у коме је граматика у првом плану, док је комуникативна употреба језика мање заступљена (Радић-Бојанић 2013).

Такође, истраживања показују да често постоји јаз између теоријских полазишта и реалне наставне праксе. Иако савремена методика инсистира на функционалној употреби језика и активном учешћу ученика, у учионици су и даље веома присутни задаци који немају непосредну комуникативну примену. Анализе ученичких грешака указују да проблем најчешће није у самом познавању правила, већ у тешкоћама да се она примене у конкретним говорним и писаним ситуацијама (Јањић и Новаковић 2020; Јањић и Новаковић 2023).

Савремени уџбеници српског као страног језика, као што су *Реч по реч 1* и *Научимо српски 1*, у великој мери прате комуникативне и функционалне принципе наставе. Наставни садржаји организовани су тематски, а граматика и лексика повезују се са свакодневним комуникацијским ситуацијама и практичном употребом језика.

3.3. Теоријске основе наставе страног језика

Учење страног језика је комплекснији процес јер ученици немају унапред развијену језичку основу. Крашен (Krashen 1982) формулисао је пет хипотеза које чине теоријски темељ савремене наставе страног језика:

1. Хипотеза усвајања и учења (acquisition-learning hypothesis) – разликује два процеса: усвајање језика, које се одвија несвесно и природно у оквиру комуникативних ситуација, и учење језика, које је свесно, систематично и засновано на теоријском познавању граматичких правила.
2. Хипотеза природног редоследа (natural order hypothesis) – полази од става да се одређене граматичке структуре усвајају у предвидљивом и универзалном редоследу, независно од тога како су представљене у уџбеницима или наставним плановима.
3. Хипотеза монитора (monitor hypothesis) – истиче да свесно стечено знање о језику функционише као „монитор“ који може да коригује и надзире спонтану продукцију, али не може да замени природни процес усвајања.
4. Хипотеза улаза (input hypothesis) – наглашава да је учење језика успешно само уколико ученик добија разумљив језички улаз (comprehensible input) који је нешто изнад његовог тренутног нивоа знања, односно тзв. $i+1$.
5. Хипотеза афективног филтера (affective filter hypothesis) – указује на значај психолошких фактора као што су мотивација, самопоуздање и емоционално стање, који одређују у којој мери ће језички улаз бити прихваћен и усвојен.

Елис (Ellis 2008) развија концепт *interlanguage* – међујезика који ученик гради током учења. Он показује да ученици не усвајају правила одједном, већ пролазе кроз развојне фазе. То објашњава зашто су грешке природан и нужан део процеса учења. Кордер (Corder 1981) у својој анализи грешака истиче да је проучавање ученич-

ких грешака драгоцено јер показује на ком је нивоу развоја учеников међујезик. Он разликује „системске“ грешке (које потичу из неусвојених правила) од „случајних“ грешака (које су резултат пажње или умора). Ова теорија је посебно значајна када се пореди са радовима Јањић (2020), јер се може уочити паралела у анализи грешака код ученика који уче српски и оних који уче немачки језик.

3.4. Српски као страни језик

Настава српског као страног језика последњих година добија све већи значај, нарочито у контексту интернационализације образовања и повећане мобилности студената. Настава српског као страног језика заснива се на принципима комуникативног приступа и у великој мери се ослања на методичке моделе карактеристичне за савремену наставу страних језика.

Уџбеници српског као страног језика најчешће су организовани тематски и усклађени са нивоима Заједничког европског референтног оквира за језике (CEFR). Наставни садржаји усмерени су на развијање комуникативне компетенције, разумевање свакодневних ситуација и функционалну употребу језика. Граматика се не представља изоловано, већ у контексту дијалога, текстова и комуникативних активности.

Уџбеници српског као страног језика *Реч по реч 1* и *Научимо српски 1* заснивају се на комуникативном приступу и организовани су тако да ученици постепено развијају способност употребе језика у свакодневним комуникацијским ситуацијама.

3.5. Интеркултурална димензија

Бајрам (Byram 1997) је у својој теорији развио концепт интеркултуралне комуникативне компетенције (ICC) и дефинисао њене компоненте:

1. *знање* о културама (savoirs);
2. *савови* отворености и радозналости (savoir-être);
3. *интерјеретивне и релацијске способности* (savoir-comprendre);
4. *способност откривања и интеракције* (savoir-apprendre/faire);
5. *критичка културна свест* (savoir s'engager).

У настави немачког као страног ове компоненте имају централну улогу. Уџбеници као што су *Netzwerk neu* и *Menschen* обилују културним текстовима: чланцима из новина, рекламама, блоговима, видео-снимцима. Њихова сврха није само учење вокабулара, већ и упознавање са културним кодовима немачког говорног подручја.

И у настави српског као страног језика културна компонента има значајну улогу, али је она пре свега усмерена на упознавање ученика са свакодневним животом, обичајима, начином комуникације и културним моделима српског говорног подручја. Кроз дијалоге, текстове и визуелне садржаје ученици се упознају са српском кухињом, празницима, навикама и типичним ситуацијама из свакодневног живота, што доприноси развоју интеркултуралне компетенције.

4.1. Општи приступ уџбеницима

Настава српског као страног језика последњих година добија све већи значај, нарочито у контексту интернационализације образовања и повећаног интересовања страних студената за учење српског језика. Уџбеници *Реч њо реч 1* и *Научимо српски 1* представљају пример савременог приступа настави српског као страног језика, заснованог на комуникативним и функционалним принципима наставе. Њихова структура усклађена је са принципима Заједничког европског референтног оквира за језике (CEFR), а наставне јединице организоване су тематски и усмерене на практичну употребу језика.

Лекције обухватају теме као што су представљање, породица, куповина, слободно време, оријентација у граду и свакодневне активности. Наставни садржаји организовани су тако да ученицима омогуће постепено усвајање вокабулара и граматичких структура кроз конкретне комуникацијске ситуације.

Поседна пажња посвећена је постепеном увођењу вокабулара и граматичких структура кроз дијалоге, кратке текстове и комуникативне активности. Граматички садржаји повезују се са конкретним комуникацијским ситуацијама, што омогућава ученицима да језичке структуре усвајају у контексту практичне употребе језика.

Иако су оба уџбеника заснована на комуникативном приступу и тематској организацији наставе, уочавају се и одређене разлике. Уџбеник *Реч њо реч 1* у већој мери је усмерен на практичну комуникацију и свакодневне ситуације, док *Научимо српски 1* садржи нешто систематичнија граматичка објашњења и структурисаније увођење језичких садржаја.

4.2. Врсте задатака и активности

Уџбеници *Реч њо реч 1* и *Научимо српски 1* садрже велики број интерактивних и продуктивних активности које имају за циљ развијање комуникативне компетенције ученика. Задаци су осмишљени тако да ученици активно користе језик у реалним или симулираним животним ситуацијама. Међу најчешћим типовима активности налазе се: *рад у њаровима и љрујама, дођуњавање и креирање дијалога, њостављање и одговарање на њињања, њиисивање особа, месња и ситуација, симулације свакодневних комуникацијских ситуација, крајке усмене љрезентације, задаци слушања и разумевања њексја.*

За разлику од традиционалних граматичких вежби, у којима ученици механички примењују правило, у овим уџбеницима граматика је интегрисана у комуникативне активности. На пример, падежи се не уводе кроз изоловане дефиниције и табеле, већ кроз ситуације као што су наручивање хране, представљање чланова породице или ситуације из свакодневног живота. На тај начин ученици усвајају граматичке структуре у контексту њихове функционалне употребе.

Поседно је значајно и то што оба уџбеника подстичу ученике на активно учење у наставном процесу. Наставник више није једини носилац знања, већ има улогу модератора комуникације, док ученици кроз интеракцију постепено развијају сопствену језичку компетенцију.

4.3. Културна и интеркултурална компонента

Културна и интеркултурална компонента има значајну улогу у настави српског као страног језика, јер ученицима омогућава да поред језичких структура упознају и свакодневни живот, навике и културне моделе српског говорног подручја. Уџбеници *Реч ђо реч 1* и *Научимо српски 1* садрже бројне дијалоге, текстове и визуелне садржаје који ученике упознају са темама као што су породица, исхрана, празници, свакодневна комуникација и сналажење у различитим животним ситуацијама.

Културни садржаји нису представљени изоловано, већ су повезани са комуникативним активностима и практичном употребом језика. Ученици кроз дијалоге, питања и интерактивне задатке усвајају не само вокабулар и граматичке структуре, већ и начине комуникације карактеристичне за српско говорно подручје.

На тај начин уџбеници доприносе развоју интеркултуралне компетенције, јер ученици постепено упознају културне обрасце, навике и свакодневицу циљног језика, што представља важан део савремене наставе страних језика.

4.4. Поређење са уџбеницима немачког као страног језика

Основне сличности и разлике између уџбеника *Реч ђо реч 1* и *Menschen A1* могу се уочити у организацији наставних садржаја, приступу граматички, типовима активности, културној компоненти и употреби дигиталних ресурса.

Методички елементи	<i>Реч по реч 1</i>	<i>Menschen A1</i>
Организација лекција	тематска	тематска
Приступ граматички	комуникативни и функционални	комуникативни и функционални
Типови задатака	дијалози, рад у пару, симулације	дијалози, рад у пару, симулације
Културна компонента	српска свакодневна култура	култура немачког говорног подручја
Дигитални ресурси	ограничени	развијени мултимедијални садржаји
Улога ученика	активан учесник	активан учесник

Табела 1. Поређење методичких елемената *Реч ђо реч 1* и *Menschen A1*

Подаци приказани у табели указују да су уџбеници српског и немачког као страних језика засновани на сличним комуникативним принципима, али се разликују у степену употребе мултимедијалних садржаја и организацији граматичких објашњења. Док уџбеници за немачки као страни језик показују израженију усмереност ка дигиталним и интерактивним облицима наставе, уџбеници српског као страног језика у већој мери задржавају систематичнији приступ граматички и структурној организацији наставних садржаја.

Анализа уџбеника *Реч ђо реч 1* показује да је настава српског као страног језика у великој мери усмерена ка комуникативном и функционалном приступу, који је карактеристичан и за савремену наставу других страних језика. Организација наставних садржаја, тематски концепт лекција и заступљеност интерактивних активности указују на настојање да се језик усваја кроз практичну употребу и кому-

никацију у свакодневним животним ситуацијама. Иако су дигитални ресурси мање развијени него у савременим уџбеницима за немачки као страни језик, уочљива је тежња ка активном учешћу ученика и постепеном развоју комуникативне компетенције у наставном процесу.

5. Анализа уџбеника за немачки језик као страни (DaF)

5.1. Општи приступ уџбеницима

Савремени уџбеници за немачки као страни језик засновани су на принципима комуникативног и акционо оријентисаног приступа. Према Функу (Funk 2014), циљ наставе DaF више није само овладавање граматиком и речником, већ оспособљавање ученика за конкретну комуникацију у свакодневном животу. Ово подразумева да је ученик активни учесник, а не пасивни прималац информација.

Уџбеници као што су *Menschen, Netzwerk neu* и *Schritte international neu* (Hueber Verlag) у складу су са оквиром Заједничког европског референтног оквира за језике (CEFR). Глабонијат и сар. (Glaboniat et al. 2005) у делу *Profile deutsch* прецизирају компетенције за нивое A1–C2: разумевање, говор, читање, писање и интеракцију. Сваки уџбеник је пажљиво структуриран тако да корак по корак води ученика ка овим циљевима.

5.2. Примери из уџбеника

а) Hueber Verlag – *Menschen A1*

Структура овог уџбеника заснована је на тематској организацији лекција, које обухватају области као што су породица, слободно време, посао или путовања. Свака лекција почиње аутентичним дијалогом или визуелним материјалом из свакодневног живота. Ученици најпре слушају или читају текст, затим идентификују кључни вокабулар и граматичке структуре, а потом их увежбавају кроз комуникативне активности. Тако, на пример, у лекцији *Bei mir zu Hause* ученици усвајају речник за описивање стана, да би затим у паровима описивали сопствени стан и постављали питања једни другима. Уз уџбеник се налазе бројни дигитални ресурси: аудио-снимци, видео-клипови и онлајн вежбе, што омогућава мултимодално учење.

б) Hueber Verlag – *Netzwerk neu A1*

Овај уџбеник представља једно од најсавременијих издања, карактеристично по јасној интеграцији дигиталних садржаја. У лекцији *Medien* ученици читају блог, слушају подкаст и воде разговор о сопственим навикама у коришћењу медија. Задаци подстичу дискусију и повезују наставни садржај са личним искуством ученика кроз питања попут: „Која је твоја омиљена апликација?“ или „Да ли читаш вести на интернету или у штампаним новинама?“. Граматика је увек интегрисана у контекст текста, па се, на пример, у овој лекцији индиректни говор изучава кроз анализу медијских извештаја.

в) Hueber Verlag – *Schritte international neu A1*

Уџбеник је намењен почетницима и одликује га јасна и транспарентна структура. Лекција *Im Supermarkt* базирана је на дијалогу између купца и продавца, а ученици кроз улоге и симулације увежбавају типичне комуникативне ситуације у свакодневном животу. Граматички садржаји (на пример, презент глагола и употреба чланова) представљени су кроз дијалог, а не у облику апстрактних правила. Уџбеник је усклађен са циљевима Заједничког европског референтног оквира (CEFR) за ниво A1: ученик треба да буде у стању да обави једноставну куповину, да пита за цену и разуме добијени одговор.

5.3. Врсте задатака и активности

Као и у уџбеницима српског као страног језика, и у немачким уџбеницима доминирају интерактивни и продуктивни задаци који подстичу активну употребу језика у комуникацији. Најчешће су заступљени рад у паровима и групама, улоге и симулације свакодневних ситуација, пројектни задаци, као и дискусије о личним искуствима и темама из свакодневног живота.

Граматички садржаји појављују се пре свега у функцији комуникације. Драјер и Шмит (Dreyer & Schmitt 2012) указују да граматика није занемарена, већ систематизована у посебним приручницима, док у главним уџбеницима има функционалну и пратећу улогу. Оваква организација наставних садржаја указује на промену методичке парадигме у савременој настави страних језика, у којој граматика више није централни циљ наставе, већ средство за развијање комуникативне компетенције ученика.

5.4. Комуникативни и функционални приступ

Резултати анализе показују да су уџбеници српског и немачког као страних језика у великој мери засновани на комуникативном приступу настави. Наставни садржаји организовани су тако да подстичу практичну употребу језика кроз дијалог, интерактивне активности и свакодневне комуникацијске ситуације.

Анализирани уџбеници потврђују ставове савремене методике страних језика да се граматички и лексички садржаји најуспешније усвајају у контексту практичне употребе језика. У том смислу, уочава се повезаност са теоријским приступима које истичу Крашен (Krashen, 1982), Елис (Ellis, 2008) и Бајрам (Byram, 1997), посебно у области комуникативне и интеркултуралне компетенције.

Иако постоје разлике у степену употребе дигиталних ресурса и организацији граматичких садржаја, анализирани уџбеници показују сличну тежњу ка функционалној и комуникативној употреби језика у наставном процесу.

5.5. Дигитални ресурси

Сви наведени уџбеници долазе са обимним дигиталним пакетима: CD-овима, DVD-евима, апликацијама и онлајн платформама. *Netzwerk neu* има Moodle-модул и апликацију за мобилни телефон, *Menschen* нуди интерактивне вежбе, док *Schritte international neu* садржи велики број видео-клипова са аутентичним дијалозима.

У уџбенику *Реч њо реч 1* дигитални ресурси су мање заступљени, а већи акценат стављен је на традиционалне облике наставног рада и директну комуникацију у учионици.

6. Контрастивна анализа

6.1. Приступ граматички

И уџбеници српског и уџбеници немачког као страних језика настоје да граматичке садржаје повежу са комуникативном употребом језика. Ипак, уочавају се одређене разлике у начину представљања граматике.

У уџбеницима *Реч њо реч 1* и *Науцимо српски 1* граматичка правила често су представљена систематичније и експлицитније. Након дијалога или текста ученицима се дају табеле, примери и кратка граматичка објашњења, што омогућава јаснију систематизацију градива.

Са друге стране, уџбеници као што су *Menschen* и *Netzwerk neu* у већој мери користе индуктивни приступ. Ученици најпре слушају дијалог или читају текст, а затим кроз комуникативне активности постепено уочавају граматичке обрасце. Правила се често формулишу тек након практичне употребе језика.

Иако су приступи различити, у оба типа уџбеника граматика је у функцији комуникације и повезана је са конкретним ситуацијама из свакодневног живота. Драјер и Шмит (Dreyer & Schmitt 2012) обезбеђују систематичан граматички приручник, али он се користи као додатак, не као централни уџбеник.

Карактеристика	Српски као страни језик	Немачки као страни језик
<i>Приступ граматички</i>	систематичнији и експлицитнији	индуктивнији и комуникативнији
<i>Начин увођења правила</i>	табеле и кратка објашњења након текста	правила се изводе из дијалога и активности
<i>Фокус</i>	функционална и граматичка тачност	комуникативна употреба
<i>Типични задаци</i>	допуњавање, дијалози, комуникативне вежбе	дијалози, симулације, интерактивне активности

Табела 2. Приказ карактеристика приступа граматички

Разлике приказане у табели показују да уџбеници српског као страног језика задржавају израженију структурну и граматичку организацију наставе, док су уџбеници за немачки као страни језик у већој мери усмерени ка индуктивном и комуникативном приступу. Овакве разлике могу се довести у везу са различитим традицијама у настави језика и степеном развијености методичких и дигиталних ресурса.

6.2. Лексика и вокабулар

И уџбеници српског и уџбеници немачког као страних језика организују лексику тематски и повезују је са свакодневним комуникацијским ситуацијама. Вокабулар се најчешће уводи кроз дијалог, кратке текстове и интерактивне активности, а ученици нове речи одмах примењују у говору и писању.

Уџбеник *Реч њо реч 1* доноси лексику везану за породицу, куповину, храну, путовања и сналажење у граду, док уџбеник *Menschen* обрађује сличне теме, али са већим бројем мултимедијалних и комуникативних активности.

Карактеристика	Српски као страни језик	Немачки као страни језик
Организација лексике	тематска	тематска
Начин увођења	дијалози и текстови	дијалози, аудио и видео садржаји
Функционална примена	присутна	веома присутна
Типичне теме	породица, град, куповина	породица, медији, путовања

Табела 3. Приказ карактеристика лексике и вокабулара

Иако су тематска организација и функционална употреба вокабулара присутне у оба типа уџбеника, анализа показује да уџбеници за немачки као страни језик чешће комбинују лексику са мултимедијалним и интерактивним садржајима, што омогућава разноврсније облике усвајања језика.

6.3. Типови задатака

Уџбеници српског и немачког као страних језика у великој мери заснивају се на комуникативним и интерактивним активностима које подстичу практичну употребу језика. Ученици раде у паровима и групама, учествују у дијалозима, постављају питања и повезују наставне садржаје са личним искуством.

У уџбеницима *Реч по реч 1* и *Научимо српски 1* задаци су често организовани тако да ученици најпре усвоје одређени језички модел, а затим га примењују у комуникативној ситуацији. Активности обухватају допуњавање дијалога, описивање ситуација, постављање питања и кратке усмене презентације.

Са друге стране, уџбеници *Menschen* и *Netzwerk neu* у већој мери користе симулације реалних комуникацијских ситуација, пројектне активности и интерактивне задатке који подстичу спонтано изражавање и језичку интеракцију.

Истраживања Јањић и Новаковића (2020) указују да управо овакви продуктивни и комуникативни задаци имају значајну улогу у развоју функционалне употребе језика и превазилажењу јаза између познавања правила и њихове практичне примене.

Да би се илустровале разлике у типовима задатака, може се уочити да уџбеници српског као страног језика чешће комбинују комуникативне активности са систематичнијим граматичким вежбама, док уџбеници немачког као страног језика већи акценат стављају на интерактивне активности, пројектне задатке и спонтану употребу језика.

Тип задатка	Српски као страни језик	Немачки као страни језик
Комуникативни задаци	веома заступљени	преовладавајући
Граматичке вежбе	систематичније	интегрисане у комуникацију
Рад у пару и групи	чест	веома чест
Симулације ситуација	присутне	изражено присутне

Табела 4. Приказ типових задатака

Приказани типови задатака показују да савремена настава страних језика све

више напушта репродуктивне облике рада и усмерава се ка активном учешћу ученика, интеракцији и практичној употреби језика у различитим комуникацијским ситуацијама.

6.4. Културолошка компонента уџбеника

И уџбеници српског и уџбеници немачког као страних језика садрже бројне културне и интеркултуралне садржаје који ученике упознају са свакодневним животом, обичајима и начинима комуникације у земљама циљног језика.

У уџбеницима *Реч ђо реч 1* и *Научимо српски 1* ученици се кроз дијалоге и текстове упознају са српском кухињом, празницима, навикама и типичним ситуацијама из свакодневног живота. Слично томе, уџбеници *Menschen* и *Netzwerk neu* садрже текстове о свакодневици, медијима, путовањима и културним манифестацијама немачког говорног подручја.

6.5. Дигитални ресурси

У настави немачког као страног језика значајно су заступљени мултимедијални и дигитални садржаји који омогућавају већу интерактивност наставног процеса. *Menschen*, *Netzwerk neu* и *Schritte international neu* располажу аудио и видео материјалима, интерактивним вежбама и онлајн платформама које ученицима омогућавају додатно увежбавање наставних садржаја и самосталан рад ван учионице.

Са друге стране, уџбеници српског као страног језика у већој мери су усмерени на традиционалне облике наставног рада. Иако постоје електронска издања и аудио-материјали, дигитални ресурси нису развијени у истој мери као у уџбеницима за немачки као страни језик.

Истраживања Јањић и Новаковића (2020) указују да употреба савремених наставних средстава и функционалних активности може допринети већој ангажованости ученика и ефикаснијој примени језичких знања у пракси.

Мања заступљеност дигиталних ресурса у уџбеницима српског као страног језика указује на спорије прилагођавање савременим тенденцијама у настави страних језика.

7. Дискусија

Резултати анализе показују да су уџбеници за српски и немачки као стране језике засновани на сличним комуникативним и функционалним принципима, али да се разликују у степену систематичности граматичке обраде, употреби дигиталних ресурса и организацији наставних активности. У оба наставна контекста ученик има активну улогу, а настава је усмерена ка практичној употреби језика и развоју интеркултуралне компетенције.

7.1. Улога комуникативног приступа у настави

Анализа уџбеника показује да комуникативни приступ има важну улогу и у настави српског и у настави немачког као страних језика. Наставни садржаји организовани су тако да ученици језик усвајају кроз дијалоге, интерактивне активности и ситуације из свакодневног живота, а не искључиво кроз меморисање граматичких правила.

У савременој методици страних језика посебно се наглашава значај активног учешћа ученика у наставном процесу и повезивања наставе са реалним комуникацијским ситуацијама. Истраживања Јањић и Новаковића (2020) показују да је функционална употреба језика један од кључних предуслова за развој комуникативне компетенције, али и да у наставној пракси и даље постоји одређени јаз између теоријских полазишта и реализације наставе.

Ипак, уочавају се и одређене разлике у реализацији комуникативног приступа. Уџбеници за немачки као страни језик чешће користе мултимедијалне садржаје, аудио и видео материјале, као и дигиталне платформе које омогућавају већу интерактивност наставе. Са друге стране, уџбеници српског као страног језика у већој мери задржавају систематичнију граматичку обраду и традиционалнију организацију наставних активности.

Упркос овим разликама, у оба наставна контекста комуникативни приступ представља основу савремене наставе страних језика и има значајну улогу у развоју језичке и интеркултуралне компетенције ученика.

7.2. Усаглашеност теорије и праксе у настави страних језика

И у настави српског и у настави немачког као страних језика уочава се настојање да се савремена теоријска полазишта примене у наставној пракси. Савремена методика наглашава комуникативни приступ, функционалну употребу језика, активну улогу ученика и развој интеркултуралне компетенције, што је у великој мери присутно и у анализираним уџбеницима.

Уџбеници *Menschen, Netzwerk neu* и *Schritte international neu* усклађени су са принципима Заједничког европског референтног оквира за језике (CEFR) и организовани тако да ученици језик усвајају кроз комуникативне активности, интеракцију и ситуације из свакодневног живота. Фокус на дијалозима, аутентичним текстовима и мултимедијалним садржајима доприноси оспособљавању ученика за свакодневну комуникацију.

Теоријска полазишта Крашена (Krashen 1982), нарочито концепт „разумљивог input-a“, могу се уочити у задацима који ученицима нуде језички материјал прилагођен њиховом нивоу знања. Слично томе, Елисов *interlanguage* концепт (Ellis 2008) видљив је у активностима које омогућавају постепено формирање језичке компетенције и толерисање грешака као природног дела процеса учења.

И у уџбеницима српског као страног језика присутна је тежња ка комуникативном и функционалном приступу. Наставни садржаји организовани су тематски, а граматика и лексика повезују се са свакодневним комуникацијским ситуацијама. Ипак, уочава се да су граматичка објашњења чешће систематизована и експлицитније представљена него у уџбеницима за немачки као страни језик.

Истраживања Јањић и Новаковића (2020) показују да у наставној пракси и даље постоји одређени јаз између теоријских полазишта и њихове реализације. Иако савремена методика инсистира на комуникативним и продуктивним активностима, у пракси су и даље присутни задаци који не подстичу довољно функционалну употребу језика.

7.3. Заједничке слабости и могућности унапређења

Савремени уџбеници за српски и немачки као стране језике у великој мери прате комуникативне и функционалне принципе наставе, али се у пракси и даље уочавају одређена ограничења и методички изазови. Иако су наставни садржаји организовани тако да подстичу активну употребу језика, реализација ових принципа често зависи од наставне праксе, техничких услова и начина организације наставе.

У настави српског као страног језика приметна је потреба за већим бројем интерактивних и продуктивних активности које би ученике подстакле на спонтану употребу језика. Иако су уџбеници тематски и комуникативно организовани, у пракси су и даље често присутне активности које се заснивају на механичком увежбавању граматике и репродукцији језичких образаца.

Са друге стране, уџбеници за немачки као страни језик у већој мери користе мултимедијалне и интерактивне садржаје, али понекад мање простора посвећују систематичнијем утврђивању граматичких структура.

Одређена ограничења присутна су и у области дигиталних ресурса. Иако уџбеници за немачки као страни језик располажу развијеним онлајн платформама, аудио и видео материјалима и интерактивним задацима, њихова употреба у настави зависи од техничке опремљености школа и дигиталних компетенција наставника. У настави српског као страног језика дигитални ресурси су и даље мање заступљени.

Унапређивање наставне праксе подразумева већу примену комуникативних активности, шире коришћење дигиталних алата и доследније повезивање граматичких садржаја са реалним комуникацијским ситуацијама.

7.4. Контрастивна корист за наставну праксу

Контрастивна анализа показује да различити методички приступи могу допринети унапређењу савремене наставе страних језика. Уџбеници *Menschen* и *Netzwerk neu* у већој мери користе симулације реалних комуникацијских ситуација, пројектне задатке и мултимедијалне садржаје који подстичу спонтану употребу језика и језичку интеракцију.

Слични принципи присутни су и у уџбеницима српског као страног језика, иако су активности чешће повезане са систематичнијим увежбавањем граматичких и лексичких садржаја. Комбинација комуникативних и структурних активности омогућава ученицима постепено усвајање језичких правила и њихову практичну примену.

Резултати анализе указују да би повезивање комуникативних активности, систематичније граматичке подршке и савремених дигиталних ресурса могло допринети ефикаснијем усвајању језика и развоју практичних језичких компетенција ученика.

8. Закључак

Анализа уџбеника српског као страног језика показала је да су они методички ближи уџбеницима немачког као страног језика него уџбеницима српског као матерњег језика, јер су засновани на комуникативном приступу, функционалној употреби језика и развоју интеркултуралне компетенције. Савремена настава страних језика у оба наставна контекста усмерена је ка оспособљавању ученика за практичну употребу језика у различитим комуникацијским ситуацијама, а не искључиво ка усвајању

граматичких правила и репродукцији садржаја.

Резултати анализе показују да су уџбеници српског и немачког као страних језика у великој мери засновани на заједничким комуникативним и функционалним принципима наставе. У оба типа уџбеника наставни садржаји организовани су тематски, граматика и лексика повезане су са свакодневним животом, а ученици се подстичу на интеракцију, рад у пару и активно учешће у наставном процесу. Значајну улогу имају и културни и интеркултурални садржаји који доприносе развоју шире комуникативне компетенције и разумевању културних образаца циљног језика.

Ипак, уочавају се и одређене разлике у организацији наставних садржаја и методичком приступу. Уџбеници српског као страног језика чешће нуде систематичнија граматичка објашњења и јаснију структурну организацију градива, док уџбеници за немачки као страни језик у већој мери користе мултимедијалне садржаје, интерактивне активности и дигиталне платформе које подстичу спонтану и функционалну употребу језика.

Контрастивна анализа уџбеника показала је да се различити методички приступи могу међусобно допуњавати и допринети унапређењу наставне праксе. Комбинација систематичније граматичке подршке, комуникативних активности и савремених дигиталних ресурса могла би да омогући ефикасније усвајање језика и развој практичних језичких компетенција ученика у савременом образовном контексту.

Иако овај рад пружа важне увиде у организацију и методичке карактеристике анализираних уџбеника, истраживање је ограничено пре свега на анализу наставних материјала и релевантне литературе. Будућа истраживања могла би да обухвате и емпиријска испитивања наставне праксе, ставова наставника и искустава ученика, како би се детаљније сагледали ефекти различитих методичких приступа на процес усвајања страног језика.

Цитирана литература

- Byram, Michael (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Вучо, Јулијана (2004). *Методика наставе језика*. Београд: Филолошки факултет.
- Glaboniat, Manuela; Müller, Martin; Rusch, Paul; Schmitz, Helene; Wertenschlag, Lukas (2005). *Profile deutsch*. München: Langenscheidt.
- Dreyer, Hilke; Schmitt, Richard (2012). *Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik*. München: Hueber Verlag.
- Ellis, Rod (2008). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Funk, Hermann; Kuhn, Christina (2014). *Methodik und Didaktik Deutsch als Fremdsprache*. Stuttgart: Klett.
- Јањић, Марина, Новаковић, Александар (2020). *Categorization and Analysis of Student Errors in the Serbian Language Exam Classes*. Иновације у настави, 33(2), 112–127.
- Јањић, Марина С., Новаковић, Александар М. (2020). *The Implementation of Theoretical Assumptions in Serbian Language Teaching Practice*. Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature, 18(1), 27–36.
- Јањић, Марина, Новаковић, Александар (2023). „Методика наставе српског као страног и методика наставе српског као завичајног језика на Филозофском факултету

- Универзитета у Нишу“. *Методички видици*, 14(2), 57 – 74.
- Крајишник, Весна (2018). Српски као страни језик – методички приступи и пракса. Београд: Филолошки факултет.
- Krashen, Stephen D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon.
- Пауновић, Зоран (2010). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: Завод за уџбенике.
- Радић-Бојанић, Биљана (2013). „Методички приступи настави српског језика“. *Зборник Филозофског факултета у Новом Саду*.
- Corder, S. Pit (1981). *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.

Извори

- Бјелаковић, Исидора, Војновић, Јелена (2014). Научимо српски 1 / Let's Learn Serbian 1. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Dengler, Stefanie; Mayr-Sieber, Tanja; Rusch, Paul; Tomaszewski, Daniel (2019). *Netzwerk neu A1.1: Deutsch als Fremdsprache. Kurs- und Übungsbuch*. Stuttgart: Klett Sprachen.
- Dengler, Stefanie, Mayr-Sieber, Tanja; Rusch, Paul; Tomaszewski, Daniel (2019). *Netzwerk neu A1.2: Deutsch als Fremdsprache. Kurs- und Übungsbuch*. Stuttgart: Klett Sprachen.
- Evans, Sandra, Pude, Angela; Specht, Franz (2012). *Menschen A1.1: Deutsch als Fremdsprache. Kursbuch*. München: Hueber Verlag.
- Evans, Sandra, Pude, Angela; Specht, Franz (2013). *Menschen A1.2: Deutsch als Fremdsprache. Kursbuch*. München: Hueber Verlag.
- Niebisch, Daniela, Penning-Hiemstra, Sylvette; Specht, Franz; Bovermann, Monika; Reimann, Monika (2016). *Schritte international neu 1 (A1.1): Deutsch als Fremdsprache. Kursbuch und Arbeitsbuch*. München: Hueber Verlag.
- Niebisch, Daniela, Penning-Hiemstra, Sylvette; Specht, Franz; Bovermann, Monika; Reimann, Monika (2016). *Schritte international neu 2 (A1.2): Deutsch als Fremdsprache. Kursbuch und Arbeitsbuch*. München: Hueber Verlag.
- Селимовић-Момчиловић, Маша, Живанић, Љубица. Реч по реч: српски за странце – почетни курс. Београд: Институт за стране језике.
- Milica D. Gruber Horvat

CONTRASTIVE ANALYSIS OF TEXTBOOKS AND METHODOLOGICAL APPROACHES IN TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE AND GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The aim of this paper is to analyze and compare the methodological approaches and textbooks used in teaching Serbian and German as foreign languages, with particular emphasis on their similarities and differences. The focus of the research is on the ways grammar and vocabulary are presented, the types of tasks and activities, the cultural component, and the use of digital resources. The paper is based on the assumption that, although the teaching of Serbian and German as foreign languages relies on similar communicative and functional principles, significant differences exist in the organization of teaching content and textbook structure. The research methodology is based on a comparative analysis of the content of textbooks for Serbian as a foreign language (Reč po reč

1 and Naučimo srpski 1) and textbooks for German as a foreign language (Menschen, Netzwerk neu, Schritte international neu), as well as on a review of relevant literature in the fields of language teaching methodology, language acquisition, and intercultural communication (Krashen 1982; Ellis 2008; Byram 1997). The sample includes selected textbooks published by different publishers that are representative of contemporary teaching practice in the field of foreign language instruction. The results show that both Serbian and German as foreign language textbooks contribute to the development of students' communicative and intercultural competences, but differ in the degree of systematic grammar presentation, the types of activities, and the use of digital resources. It is concluded that a combination of the communicative approach, functional language use, and systematic grammatical support can significantly contribute to the improvement of teaching practice and the development of students' language competences.

Keywords: contrastive analysis, language teaching methodology, Serbian as a foreign language, German as a foreign language, textbooks, grammar and vocabulary, intercultural competence, teaching practice